

ALKOHOLIN JA NIKOTIINITUOTTEIDEN VÄLITTÄMINEN ALAIKÄISILLE

Nuoret Pakka-toimijoina -hankkeen loppuseelvitys

© Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry 2023

Teksti: Tiina Pajuvirta

Taitto: Carnivore Oy

Kannen kuva: IStock

Sisällys

Johdanto	4
Alkoholin ja nikotiinituotteiden käyttö.....	6
Mistä alkoholi ja nikotiinituotteet on hankittu	10
Väittämät.....	13
Päihteiden hankkimisen helppous.....	13
Välittämisen hyväksyttävyys	16
Välittämisen laittomuus ja rangaistavuus	21
Välittäminen loppumaan	24
Vastuu alaikäisen päihteiden käytöstä.....	27
Avovastaukset.....	30
Sosiaalinen media ja päihteiden välittäminen	30
Yhteenveto ja pohdinta	36

Johdanto

Nuoret Pakka-toimijoina -hankkeen alussa vuonna 2021 toteutettiin selvitys nuorten suhtautumisesta alkoholin ja nikotiinituotteiden välittämiseen alaikäisille (ks. EHYT ry 2022). Selvityksessä tehtiin tuolin teemahaastatteluita nuorille yksilö- ja parihaastatteluina. Haastatteluissa selvitettiin nuorten suhtautumista päihteiden välittämiseen alaikäisille. Haastattelujen pohjalta suunniteltiin kyselylomake yläkoululaisille ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleville. Kyselyn tarkoituksena oli kerätä määrällistä tietoa haastatteluissa esiin nousseista asioista ja teemoista. Kyselyyn kerättiin vastauksia Nuoret Pakka-toimijoina -hankkeen yhteistyökoulujen ja -oppilaitosten opiskelijoilta. Haastattelujen ja kyselyn pohjalta koostettiin yhtenäinen selvitys, jossa käsiteltiin sekä haastattelujen että kyselyiden tuloksia.

Selvityksessä kävi ilmi, että nuorten mielestä alaikäisten on helppo saada käsiinsä päihteitä niin halutessaan. Nuoret kuitenkin suhtautuivat useimmiten varsin kriittisesti ja negatiivisesti päihteiden välittämiseen alaikäisille. He eivät useinkaan pitäneet sitä hyväksyttävänä, vaikka jonkin verran ymmärrystäkin välittämistä kohtaan löytyi. Välittäminen saatettiin nähdä myös yrityksenä pitää huolta alaikäisestä kaverista tai sisaruksesta. Sen sijaan tuntemattoman henkilön taholta tapahtuvalle päihteiden välittämiselle ei ymmärrystä löytynyt.

Selvityksen mukaan päihteitä välitetään alaikäisille useimmiten tuttujen täysi-ikäisten kautta, mutta myös sosiaalinen media toimii merkittävä alusta päihteiden välittämiseksi. Kyselyssä tuli ilmi, että moni nuori oli nähnyt sosiaalisessa mediassa päihteiden välittämistä koskevia julkaisuja. Erityisesti nuuskan ostaminen ja välittäminen sosiaalisen median kautta nousi esiin, mutta myös muiden päihteiden ostojen ja myynti-ilmoitukset olivat nuorten mukaan yleisiä.

Vastuun käsite nousi voimakkaasti esiin selvitettäessä nuorten suhtautumista päihteiden välittämisestä alaikäisille. Käytännössä välittämisen alaikäisille näyttäytyi usein vastuuttomana toimintana, joskin alaikäisen omakin vastuu tiedostettiin. Kyselyssä kävi ilmi, että nuorilla on tietoa päihteiden välittämisen laittomuudesta ja rangaistavuudesta, mutta joitakin puutteita näissä tiedoissa ilmeni.

Kysely toistettiin uudelleen toukokuussa 2023 samoissa kouluissa ja oppilaitoksissa. Koulujen ja oppilaitosten yhteyshenkilöt jakoivat eteenpäin tietoa kyselystä sekä linkin kyselyyn. Kyselyyn vastaaminen oli nuorille täysin vapaaehtoista ja anonymia. Yläkouluille ja ammatillisille oppilaitoksille oli erilliset kyselyt, jotka olivat sisällöltään lähes samanlaiset. Ainoana erona ammatillisten oppilaitosten kyselyn osalta oli se, että jotkin kysymykset oli osoitettu pelkästään alaikäisille tai täysi-ikäisille vastaajille. Tässä raportissa tulokset yläkoulujen ja ammatillisten oppilaitosten kyselyistä esitetään yhteisesti siten, että molempien kyselyiden tuloksen on koottu yhteen teemojen alle.

Kyselyjen tulokset analysoitiin tilasto-ohjelmalla ja tuloksia kuvataan tässä raportissa frekvenssien ja ristiintaulukoiden avulla. Lisäksi raportissa vertaillaan tuloksia vuoden 2021 kyselyiden tuloksiin. Kuvaajissa ja taulukoissa yläkoulusta käytetään lyhennettä YLK ja ammatillisesta oppilaitoksesta AOL.

Vastauksia yläkoulun kyselyyn kertyi yhteensä 385 kappaletta. Vastajat jaoteltiin luokka-asteiden mukaisiin ryhmiin ja he jakautuivat melko tasaisesti kuhunkin ryhmään: 7-luokkalaisia oli 38 %, 8-luokkalaisia 33 % ja 9-luokkalaisia 29 % vastaajista. Vastaajista 50 % ilmoitti sukupuolekseen ”tyttö”, 44 % ”poika” ja noin 5 % joko ”muu” tai ”en osaa sanoa / en halua vastata”.

Ammatillisten oppilaitosten kyselyyn vastauksia kertyi 89 kappaletta. Vastajat jaoteltiin iän mukaisesti alun perin kolmeen ryhmään: 15–17 vuotta, 18–29-vuotta ja yli 30 vuotta. Ryhmät kuitenkin yhdistettiin analyysivaiheessa siten, että ensimmäisessä luokassa olivat alaikäiset ja toisessa kaikki täysi-ikäiset vastaavat. 42 % vastaajista oli alaikäisiä ja 58 % täysi-ikäisiä. Vastaajista 58 % ilmoitti sukupuolekseen ”tyttö / nainen”, 32 % poika / mies ja 9 % ”muu” tai ”en osaa sanoa / en halua vastata”.

Pääosa kyselyn kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä ja lisäksi mukana oli joitakin avokysymyksiä. Kyselyn aluksi kartoitettiin lyhyesti vastaajien omaa päihteiden käyttöä ja alaikäisten osalta myös sitä, mistä he ovat käyttämänsä päihteet hankkineet. Tämän jälkeen esitettiin väittämiä päihteiden välittämisestä erikseen nikotiinituotteiden ja alkoholin osalta. Väittämät liittyivät päihteiden saannin helpouteen alaikäisenä, välittämisen hyväksyttävyyteen sekä välittämisen laittomuuteen. Lisäksi kysyttiin ovatko nuoret nähneet sosiaalisessa mediassa päihteiden välittämistä koskevia julkaisuja.

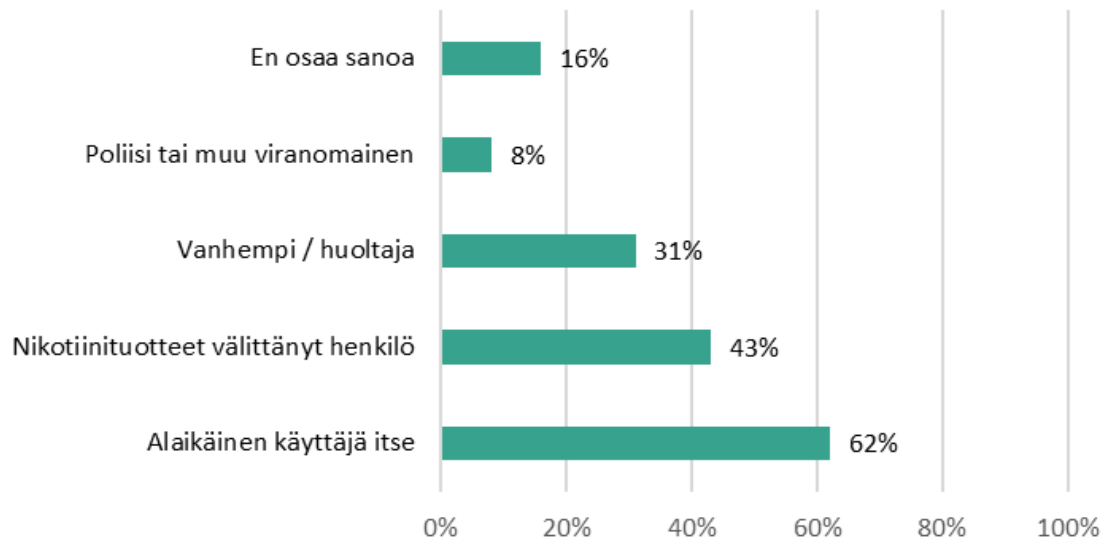

Alkoholin ja nikotiinituotteiden käyttö

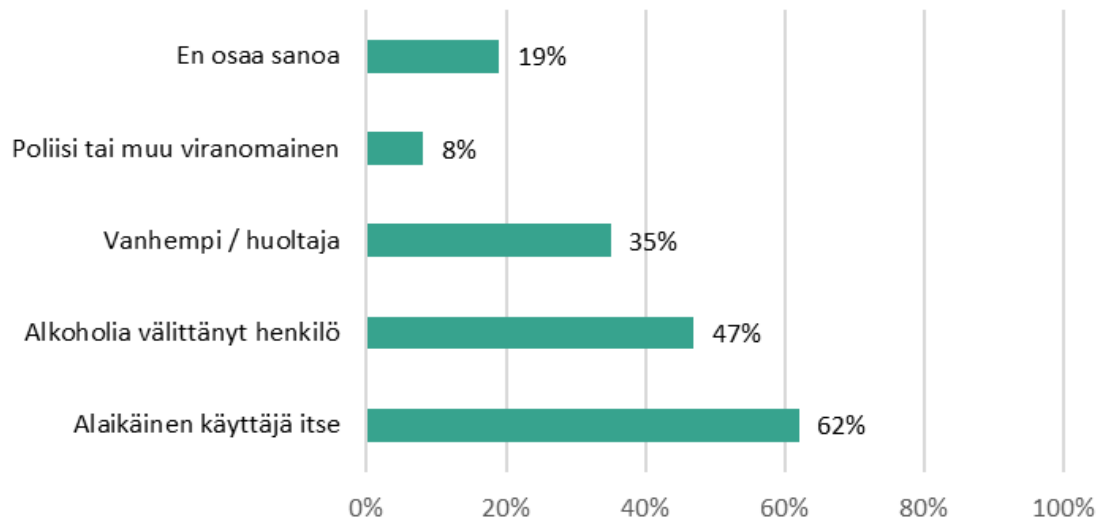
Yläkoululaisten kyselyssä nuoret olivat melko harvoin käyttäneet nikotiinituotteita (kuvio 1), noin 74 prosenttia vastaajista ei ollut koskaan käyttänyt nikotiinituotteita, ja 14 prosenttia oli kokeillut nikotiinituotteita. Aiempaan kyselyyn verrattuna niiden osuus, jotka ilmoittivat, etteivät ole koskaan käyttäneet nikotiinituotteita, oli kuitenkin hieman vähentynyt, sillä vuoden 2021 kyselyssä 83 prosenttia ei ollut koskaan käyttänyt nikotiinituotteita.

Nikotiinituotteiden käyttö ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla oli huomattavasti yleisempää kuin yläkoulussa (kuvio 2), noin 40 prosenttia ilmoitti käyttävänsä nikotiinituotteita satunnaisesti tai päivittäin. Ammatillisten oppilaitosten osalta nikotiinituotteiden käytössä ei ollut suuria eroavaisuuksia vuoden 2021 ja vuoden 2023 kyselyn välillä.

Kuvio 1. YLK: Käytätkö nikotiinituotteita? (n=385)

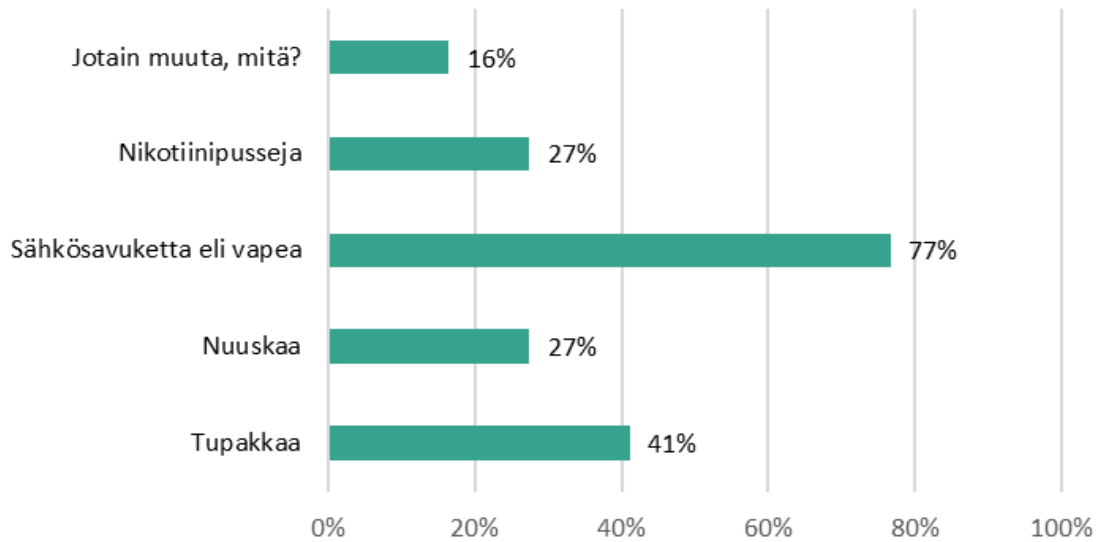
Kuvio 2. AOL: Käytätkö nikotiinituotteita? (n=89)

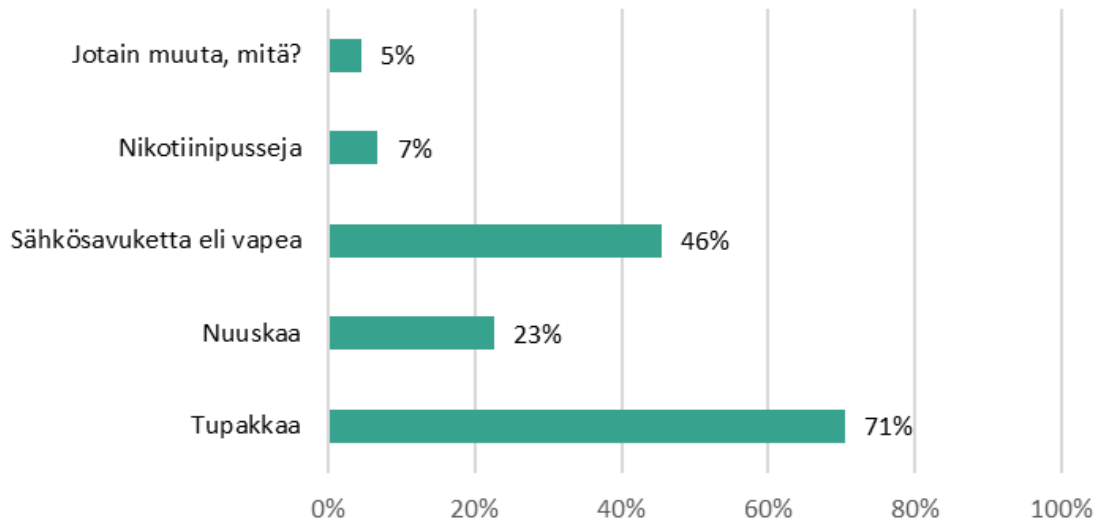
Nikotiinituotteiden osalta tilanne oli muuttunut huomattavasti alkuselvitykseen verrattuna. Yläkoulussa nikotiinituotteita käyttävistä huomattavan moni, noin 77 prosenttia, ilmoitti käyttävänsä sähkösavuketta eli vapea (kuvio 3). Aiemmassa kyselyssä vain muutama yksittäinen vastaaja oli ilmoittanut käyttävänsä sähkösavuketta, joten sähkösavukkeita käyttävien määrä oli kasvanut runsaasti. Yläkouluissa sähkösavuke oli nyt suosituin nikotiinituote, ja tupakka seuraavaksi suosituin.

Tilanne oli samankaltainen myös ammatillisissa oppilaitoksissa – siinä missä edellisessä kyselyssä vain yksittäiset vastaajat olivat ilmoittaneet käyttävänsä sähkösavuketta, kertoi tässä kyselyssä noin 46 prosenttia nikotiinituotteita käyttävistä käyttävänsä sähkösavukkeita (kuvio 4). Ammatillisissa oppilaitoksissa tupakka oli kuitenkin edelleen yleisin käytetty nikotiinituote, ja sähkösavuke vasta seuraavaksi suosituin.

Kuvio 3. YLK: Mitä nikotiinituotetta / -tuotteita käytät? (n=73)

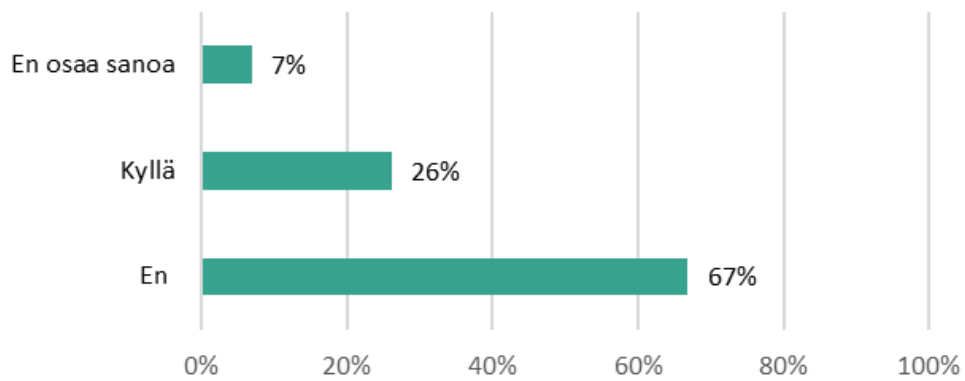
Kuvio 4. AOL: Mitä nikotiinituotetta / -tuotteita käytät? (n=46)

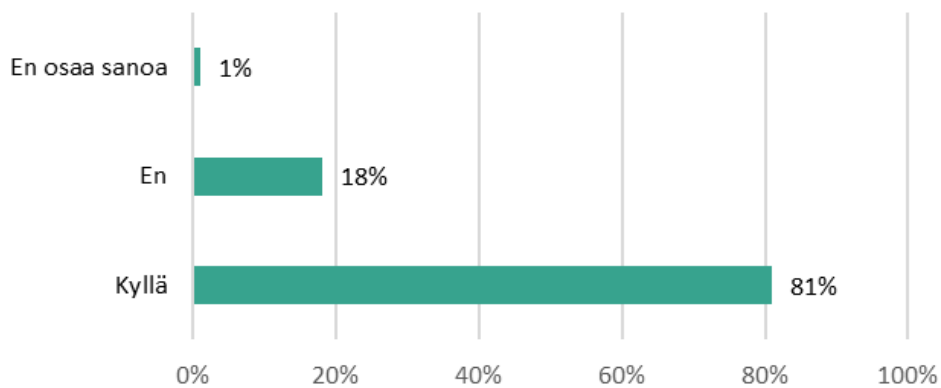
Kuten edellisessä kyselyssä, tässäkin kyselyssä alkoholin käyttö oli kyselyyn vastanneilla yläkoululaisilla melko vähäistä, sillä vastaajista noin 67 prosenttia ei ollut juonut alkoholin edellisen vuoden aikana (kuvio 5). Tulos oli hyvin samanlainen edelliseen kyselyyn verraten, jolloin noin 66 prosenttia vastasi samoin.

Ammatillisissa oppilaitoksissa puolestaan noin 81 prosenttia vastaajista oli käyttänyt alkoholia viimeisen vuoden aikana (kuvio 6), mikä on odotettavaa, koska kyselyyn vastanneet ovat yläkoululaisia vanhempia. Osuus oli lähellä edellisen kyselyn tuloksia, jolloin noin 75 prosenttia ilmoitti käyttäneensä alkoholia edeltävän vuoden aikana edes yhden kerran.

Kuvio 5. YLK: Oletko juonut alkoholia viimeisen vuoden aikana? (n=385)

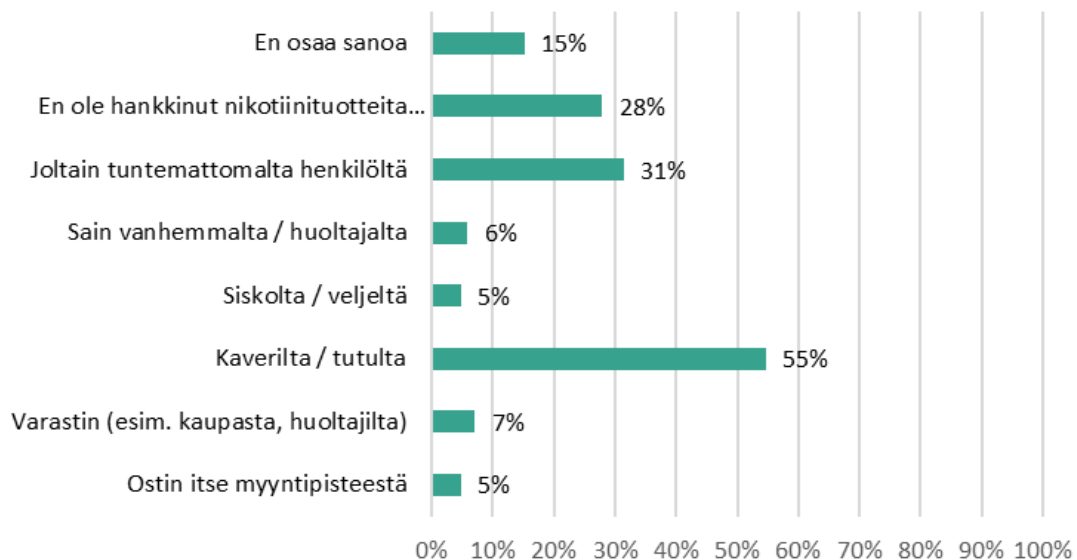
Kuvio 6. AOL: Oletko juonut alkoholia viimeisen vuoden aikana? (n=89)

Mistä alkoholi ja nikotiinituotteet on hankittu

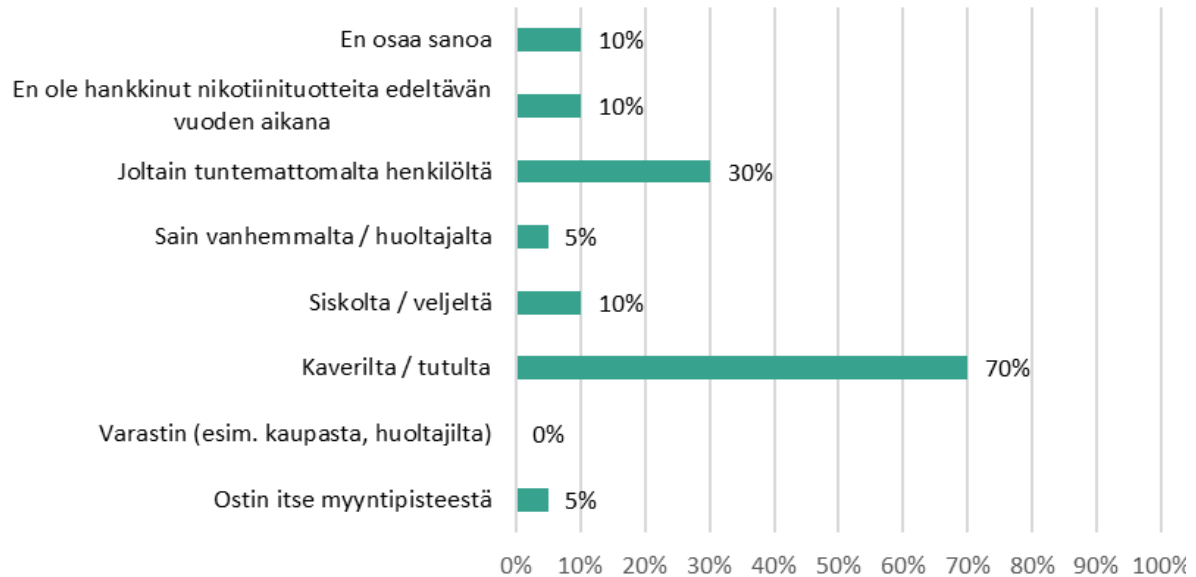
Yläkoululaiset nikotiinituotteita käyttävät olivat useimmin hankkineet käyttämänsä tuotteet kaverilta tai tutulta (55 %), mutta moni oli hankkinut tuotteita myös tuntemattomalta henkilöltä (31 %) (kuvio 7). Vuonna 2021 vain 7 prosenttia ilmoitti hankkineensa tuotteita tuntemattomalta henkilöltä, joten tässä oli tapahtunut huomattava nousu parissa vuodessa.

Kuvio 7. YLK: Mistä olet hankkinut käyttämäsi nikotiinituotteet edeltävän vuoden aikana? (n=86)

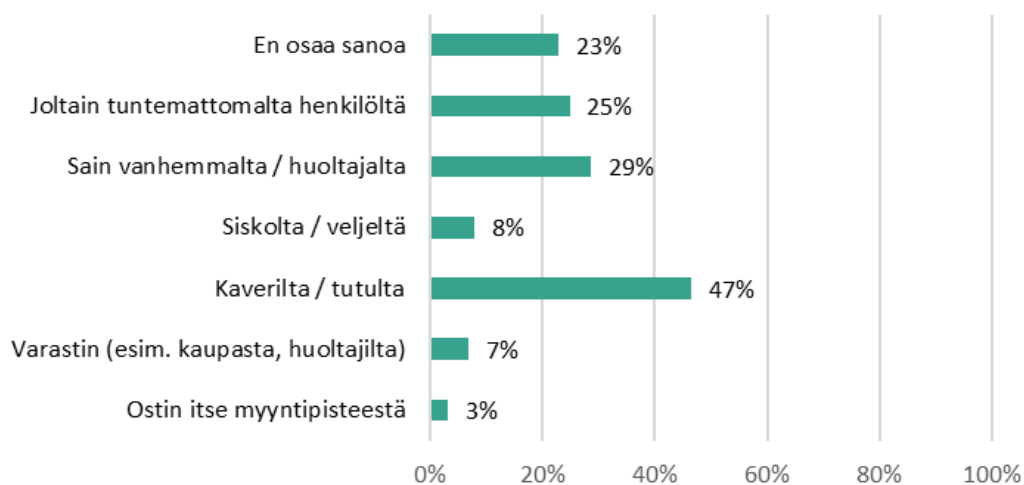
Sama nousu näkyi myös ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastauksissa, sillä vuonna 2021 noin 15 prosenttia oli hankkinut nikotiinituotteita tuntemattomalta, kun vuonna 2023 näin ilmoitti tehneensä 30 prosenttia kysymykseen vastanneista (kuvio 8). On kuitenkin huomioitava, että ammatillisten oppilaitosten kyselyssä oli vuonna 2023 vähemmän vastaajia kuin vuonna 2021, ja erityisesti alaikäisiä nikotiinituotteita käyttäviä vastaavia oli niukasti (n=20).

Kuvio 8. AOL: Mistä olet hankkinut käyttämäsi nikotiinituotteet edeltävän vuoden aikana? (n=20)

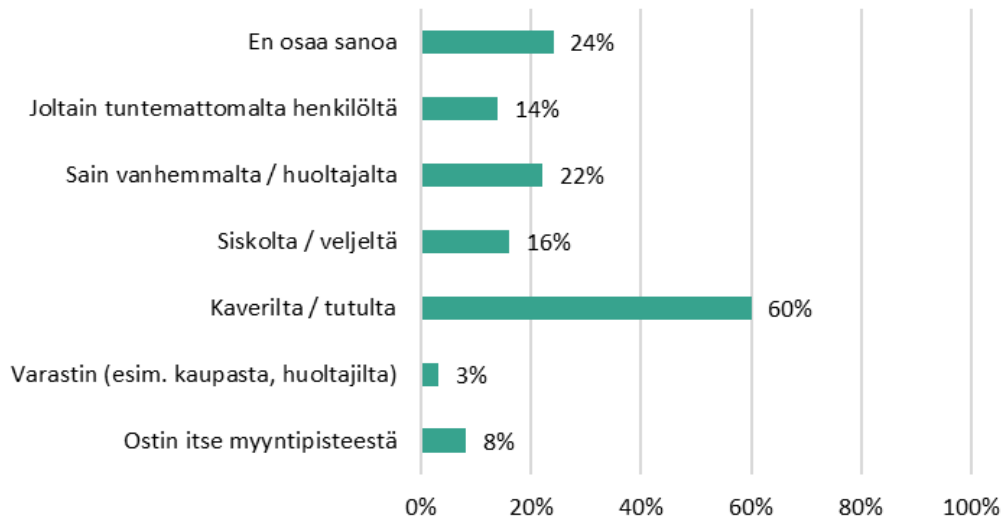
Alkoholia edeltävän vuoden aikana käyttäneistä yläkoululaisista suurin osa oli saanut tai hankkinut käyttämänsä alkoholin kavereilta tai huoltajalta (kuvio 9). Edellistä kyselyä useampi ilmoitti kuitenkin hankkineensa alkoholia tuntemattomalta henkilöltä, sillä vuonna 2021 vain noin 12 prosenttia oli hankkinut alkoholia tuntemattomalta, kun tässä loppukyselyssä vastaava osuus oli 25 prosenttia.

Kuvio 9. YLK: Mistä olet hankkinut juomasi alkoholin edeltävän vuoden aikana? (n=101)

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista alaikäisistä suurin osa oli saanut tai hankkinut alkoholia kavereilta, huoltajalta tai sisarukselta (kuvio 10). Tuntemattomalta henkilöltä alkoholia oli hankkinut vain noin 14 prosenttia vastaajista, eikä tässä ollut tapahtunut muutosta vuoden 2021 kyselyyn nähden.

Kuvio 10. AOL: Mistä olet hankkinut juomasi alkoholin edeltävän vuoden aikana? (n=54)

Näissä päihteiden hankkimista koskevissa kysymyksissä vastaukset olivat yleisesti ottaen varsin samantyyppisiä kuin vuonna 2021 – edelleen useimmiten päihteitä oli saatu kavereilta, huoltajilta tai sisaruksilta. Itse myyntipisteestä päihteiden ostaminen oli edelleen harvinaista. Tuntemattomilta päihteiden ostaminen oli yläkoululaisilla yleistynyt sekä nikotiinin että alkoholin osalta, ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla sama muutos näkyi vain nikotiinituotteiden osalta.

Tähän loppukyselyyn oli lisätty uudet kysymykset koskien päihteiden hankkimisesta aiheutuvia haittoja. Kysyimme nuorilta, onko päihteiden hankkiminen välittämisen kautta aiheuttanut alaikäisille muita, kuin päihteiden käyttöön liittyviä haittoja. Yläkoululaisista väkivaltaa tai sen uhkaa ilmoitti kokeneensa 15 nuorta, ja painostamista samoin 15 nuorta. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien osalta kysymykseen tuli vain muutama vastaus, joita ei niiden pienen lukumäärän vuoksi käsitellä tämän enempää. Emme siis tämän kyselyn puitteissa saaneet tarkkaa käsitystä siitä, kuinka moni nuori kohtaa päihteitä hankkiessaan muita haittoja, kuin päihteiden käyttöön liittyviä, mutta vaikuttaa siltä, että esimerkiksi väkivaltaa tai sen uhkaa tai painostamista tapahtuu välittämisen yhteydessä.

Väittämät

Kyselyssä esitettiin väittämiä eri aiheista, kuten alkoholin ja nikotiinituotteiden hankkimisen helppoudesta alaikäisenä sekä välittämisen hyväksyttävyydestä. Väittämät esitettiin erikseen nikotiinituotteiden ja alkoholin osalta. Jokaiseen väittämään oli mahdollista vastata asteikolla 1–5 tai ”en osaa sanoa”. Tuloksissa on esitetty myös ”en osaa sanoa” -vastauksien määrä, koska haluttiin myös selvittää, kuinka monella nuorella ei ole joko tietoa tai mielipidettä esitetystä väitteestä. Vastaus oli mahdollista jättää myös kokonaan tyhjäksi.

Kyselyssä pyydettiin vastauksia siihen, kuinka helppona vastaajat näkevät alaikäisten nikotiinituotteiden tai alkoholin hankkimisen omalla kotipaikkakunnallaan. Nikotiinituotteiden kohdalla kysymys jaoteltiin erikseen tupakan ja nuuskan suhteen, koska näiden hankkiminen on luonteeltaan erilaista.

Päihteiden hankkimisen helppous

Suurin osa yläkoululaisista oli sitä meiltä, että tupakan, nuuskan ja alkoholin hankkiminen alaikäisenä on heidän kotipaikkakunnallaan helppoa (taulukko 1). Vuoden 2021 kyselyyn verrattuna tulokset olivat pysyneet varsin samanlaisina. Kuten vuonna 2021, myös vuonna 2023 9-luokkalaiset olivat hieman 7- ja 8-luokkalaisia useammin sitä mieltä, että päihteiden hankkiminen alaikäisenä on helppoa. Samoin 7-luokkalaiset olivat tässäkin kyselyssä valinneet 8- ja 9-luokkalaisia useammin vastausvaihtoehdoksi ”en osaa sanoa”, mikä voi johtua siitä, että heillä ei ikänsä puolesta vielä ole omakohtaista tai tuttavapiirinkään kautta tullutta kokemusta päihteiden hankkimisesta.

Taulukko 1.

YLK: Alaikäisten on helppo hankkia tupakkaa kotipaikkakunnallani				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	6 %	2 %	4 %	4 %
Osittain eri mieltä	5 %	5 %	6 %	5 %
Ei samaa eikä eri mieltä	4 %	13 %	10 %	9 %
Osittain samaa mieltä	34 %	31 %	31 %	32 %
Täysin samaa mieltä	17 %	29 %	32 %	25 %
En osaa sanoa	35 %	20 %	17 %	25 %
Vastaajien lkm	n=145	n=127	n=110	n=382
YLK: Alaikäisen on helppo hankkia nuuskaa kotipaikkakunnallani				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	7 %	2 %	5 %	5 %
Osittain eri mieltä	11 %	6 %	6 %	8 %
Ei samaa eikä eri mieltä	8 %	16 %	12 %	12 %
Osittain samaa mieltä	21 %	25 %	26 %	24 %
Täysin samaa mieltä	16 %	33 %	38 %	28 %
En osaa sanoa	37 %	18 %	13 %	24 %
Vastaajien lkm	n=146	n=128	n=110	n=384
YLK: Alaikäisen on helppo hankkia alkoholia kotipaikkakunnallani				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	10 %	4 %	4 %	6 %
Osittain eri mieltä	9 %	6 %	5 %	7 %
Ei samaa eikä eri mieltä	6 %	9 %	16 %	10 %
Osittain samaa mieltä	24 %	32 %	29 %	28 %
Täysin samaa mieltä	20 %	24 %	33 %	25 %
En osaa sanoa	32 %	26 %	13 %	25 %
Vastaajien lkm	n=144	n=127	n=106	n=377

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastauksia tarkasteltuna vaikutti siltä, että nuoret kokevat varsin usein tupakan, nuuskan ja alkoholin hankkimisen alaikäisenä olevan helppoa (taulukko 2). Alaikäiset ajattelivat näin jonkin verran täysi-ikäisiä useammin. Vuoden 2021 kyselyyn verrattuna aiempaa useampi ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeleva piti päihteiden hankkimista alaikäisenä helppona.

Taulukko 2.

AOL: Alaikäisen on helppoa hankkia tupakkaa kotipaikkakunnallani			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	0 %	0 %	0 %
Osittain eri mieltä	0 %	4 %	2 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	4 %	3 %
Osittain samaa mieltä	22 %	29 %	26 %
Täysin samaa mieltä	65 %	42 %	52 %
En osaa sanoa	11 %	21 %	17 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Alaikäisen on helppo hankkia nuuskaa kotipaikkakunnallani			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Osittain eri mieltä	3 %	2 %	2 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	2 %	2 %
Osittain samaa mieltä	24 %	23 %	24 %
Täysin samaa mieltä	60 %	44 %	51 %
En osaa sanoa	11 %	27 %	20 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Alaikäisen on helppo hankkia alkoholia kotipaikkakunnallani			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	3 %	0 %	1 %
Osittain eri mieltä	0 %	4 %	2 %
Ei samaa eikä eri mieltä	5 %	8 %	7 %
Osittain samaa mieltä	11 %	39 %	27 %
Täysin samaa mieltä	73 %	37 %	52 %
En osaa sanoa	8 %	14 %	11 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89

Välittämisen hyväksyttävyys

Kyselyssä oli väittämiä sekä nikotiinituotteista että alkoholituotteista ja niiden välittämisestä alaikäisille. Tarkoituksena oli selvittää sitä, kuinka hyväksyttävänä vastaajat pitävät näiden päihteiden välittämistä alaikäisille. Ajatuksia hyväksyttävyydestä kysyttiin erikseen eri ikäluokkien osalta, jotta nähtäisiin, eroavatko ajatukset hyväksyttävyydestä sen suhteen, minkä ikäiselle alaikäiselle päihteitä välitetään.

Yläkoululaiset eivät suhtautuneet kovinkaan hyväksyvästi päihteiden välittämiseen alaikäisille (taulukko 3 ja 4). Suhtautuminen vaihteli sen mukaan, minkä ikäiselle henkilölle päihteitä välitetään. Juuri kukaan ei hyväksynyt välittämistä alle 12-vuotiaalle, mutta 15–17-vuotiaalle välittämisen osalta vastauksissa oli enemmän hajontaa, kuitenkin niin, että suurin osa ei kertonut hyväksyvänsä tälle ikäluokalle välittämistä. Ero hyväksyttävyydessä nikotiinituotteiden ja alkoholin osalta eivät olleet suuria, suhtautuminen oli hyvin samanlaista.

Taulukko 3.

YLK: Mielestäni on hyväksyttävää välittää nikotiinituotteita 15–17-vuotiaalle				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	40 %	47 %	46 %	44 %
Osittain eri mieltä	16 %	10 %	22 %	16 %
Ei samaa eikä eri mieltä	8 %	17 %	12 %	12 %
Osittain samaa mieltä	14 %	8 %	6 %	10 %
Täysin samaa mieltä	8 %	6 %	6 %	6 %
En osaa sanoa	14 %	13 %	8 %	12 %
Vastaajien lkm.	n=147	n=127	n=109	n=383
YLK: Mielestäni on hyväksyttävää välittää nikotiinituotteita 12–14-vuotiaalle				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	66 %	72 %	80 %	72 %
Osittain eri mieltä	10 %	2 %	7 %	7 %
Ei samaa eikä eri mieltä	5 %	9 %	4 %	6 %
Osittain samaa mieltä	5 %	2 %	3 %	3 %
Täysin samaa mieltä	6 %	2 %	4 %	4 %
En osaa sanoa	9 %	11 %	3 %	8 %
Vastaajien lkm.	n=146	n=127	n=110	n=383

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

YLK: Mielestäni on hyväksyttävää välittää nikotiinituotteita alle 12-vuotiaalle				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	78 %	80 %	84 %	80 %
Osittain eri mieltä	3 %	0 %	1 %	1 %
Ei samaa eikä eri mieltä	1 %	3 %	6 %	3 %
Osittain samaa mieltä	1 %	3 %	1 %	2 %
Täysin samaa mieltä	9 %	4 %	5 %	6 %
En osaa sanoa	8 %	10 %	4 %	8 %
Vastaajien lkm.	n=147	n=127	n=109	n=383

Taulukko 4.

YLK: Mielestäni on hyväksyttävää välittää alkoholia 15–17-vuotiaalle				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	34 %	39 %	37 %	37 %
Osittain eri mieltä	15 %	15 %	17 %	16 %
Ei samaa eikä eri mieltä	5 %	13 %	17 %	11 %
Osittain samaa mieltä	19 %	10 %	11 %	14 %
Täysin samaa mieltä	12 %	9 %	10 %	10 %
En osaa sanoa	16 %	14 %	8 %	13 %
Vastaajien lkm.	n=145	n=125	n=105	n=375

YLK: Mielestäni on hyväksyttävää välittää alkoholia 12–14-vuotiaalle				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	61 %	66 %	71 %	65 %
Osittain eri mieltä	7 %	8 %	11 %	9 %
Ei samaa eikä eri mieltä	8 %	7 %	7 %	7 %
Osittain samaa mieltä	3 %	2 %	2 %	2 %
Täysin samaa mieltä	10 %	4 %	4 %	6 %
En osaa sanoa	11 %	13 %	6 %	10 %
Vastaajien lkm.	n=145	n=127	n=106	n=378

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

YLK: Mielestäni on hyväksyttävää välittää alkoholia alle 12-vuotiaalle

	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	74 %	77 %	78 %	76 %
Osittain eri mieltä	3 %	2 %	4 %	3 %
Ei samaa eikä eri mieltä	4 %	5 %	8 %	5 %
Osittain samaa mieltä	1 %	1 %	2 %	1 %
Täysin samaa mieltä	8 %	5 %	3 %	6 %
En osaa sanoa	10 %	11 %	6 %	90 %
Vastaajien lkm.	n=144	n=127	n=106	n=377

Vuoden 2021 kyselyyn verrattuna yläkoululaisten suhtautuminen nikotiinituotteiden välittämiseen alaikäisille oli muuttunut hieman – vuoden 2021 kyselyssä yläkoululaiset suhtautuivat hieman useammin kriittisesti alaikäisille välittämiseen. Tässä loppuselvityksessä erityisesti 7-luokkalaisten suhtautuminen oli hieman sallivampaa siten, että harvempi suhtautui nikotiinituotteiden välittämiseen kriittisesti. Vuonna 2021 nikotiinituotteiden välittämistä 15–17-vuotiaalle ei hyväksynyt 71 prosenttia 7-luokkalaisista vastaajista, ja loppuselvityksessä vastaava osuus oli 56 prosenttia. 8- luokkalaisilla vuonna 2021 osuus oli 65 prosenttia ja loppuselvityksessä 57 prosenttia, 9-luokkalaisilla vuonna 2021 73 prosenttia ja loppuselvityksessä 68 prosenttia. Suurin ero on siis nimenomaan 7-luokkalaisten vastauksissa, kun taas 9-luokkalaisten vastaukset olivat lähempänä vuoden 2021 kyselyn vastauksia.

Samansuuntaisia eroja näkyi myös 12–14-vuotiaita ja alle 12-vuotiaita koskevissa väittämässä, mutta erot eivät olleet yhtä suuria. Alkoholit tuotteita koskevien väittämien osalta ei vastaavaa eroa ollut näkyvissä vuoden 2021 kyselyn ja vuoden 2023 kyselyn vastausten välillä, joten on mahdollista, että sähkösavukkeen suosio heijastuu nuorten suhtautumiseen nikotiinituotteiden välittämisestä alaikäisille.

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevistakaan suurin osa ei hyväksynyt välittämistä 15–17-vuotiaalle nuorille, mutta nikotiinituotteiden osalta alaikäiset hyväksyivät sen kuitenkin täysi-ikäisiä vastaajia huomattavasti useammin (taulukko 5). Samaa eroavaisuutta alaikäisten ja täysi-ikäisten vastauksissa ei näkynyt alkoholituotteiden osalta. Myöskään välittämisessä 14–12-vuotialle tai alle 12-vuotiaalle ei ollut juurikaan eroja alaikäisten ja täysi-ikäisten välillä, eikä myöskään nikotiinituotteiden ja alkoholit tuotteiden välillä.

Kun ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastauksia verrataan vuoden 2021 kyselyn tuloksiin, huomataan päinvastainen ilmiö kuin yläkoululaisten vastauksissa. Tässä loppuselvityksessä nimittäin ammatikoululaiset suhtautuivat kriittisemmin nikotiinituotteiden välittämiseen alaikäisille. Esimerkiksi vuonna 2021 alaikäisistä 37 prosenttia ei hyväksynyt 15–17-vuotiaalle nikotiinituotteiden välittämistä, kun taas tänä vuonna vastaava osuus oli 55 prosenttia. Täysi-ikäisistä vuoden 2021 kyselyssä 72 prosenttia ei hyväksynyt nikotiinituotteiden välittämistä alaikäisille, ja tässä loppuselvityksessä vastaavasti 85 prosenttia.

Taulukko 5.

AOL: Mielestäni on hyväksyttävää välittää nikotiinituotteita 15–17-vuotiaalle			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	41 %	73 %	60 %
Osittain eri mieltä	14 %	12 %	12 %
Ei samaa eikä eri mieltä	16 %	6 %	10 %
Osittain samaa mieltä	19 %	6 %	11 %
Täysin samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
En osaa sanoa	11 %	4 %	7 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Mielestäni on hyväksyttävää välittää nikotiinituotteita 12–14-vuotiaalle			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	92 %	92 %	92 %
Osittain eri mieltä	3 %	6 %	5 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	2 %	2 %
Osittain samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
Täysin samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
En osaa sanoa	3 %	0 %	1 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Mielestäni on hyväksyttävää välittää nikotiinituotteita alle 12-vuotiaalle			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	95 %	98 %	97 %
Osittain eri mieltä	0 %	0 %	0 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	2 %	2 %
Osittain samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
Täysin samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
En osaa sanoa	3 %	0 %	1 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=51	n=88

Alkoholia koskevista väittämistä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat eivät pitäneet hyväksyttävänä välittämistä alaikäisille, etenkin 12–14-vuotiaille tai alle 12-vuotiaille (taulukko 6). Vuoteen 2021 verraten myös alkoholia koskevista väittämistä oli nähtävissä sama ilmiö kuin nikotiinituotteiden kohdalla, mutta pelkästään alaikäisten vastauksissa – alaikäisistä aiempaa useampi ei pitänyt välittämistä alaikäisille hyväksyttävänä. Täysi-ikäisten suhtautuminen oli hyvin samanlaista kuin aiemmassa kyselyssä.

Taulukko 6.

AOL: Mielestäni on hyväksyttävää välittää alkoholia 15–17-vuotiaalle			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	41 %	50 %	46 %
Osittain eri mieltä	5 %	19 %	13 %
Ei samaa eikä eri mieltä	14 %	17 %	16 %
Osittain samaa mieltä	24 %	10 %	16 %
Täysin samaa mieltä	11 %	0 %	5 %
En osaa sanoa	5 %	4 %	5 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Mielestäni on hyväksyttävää välittää alkoholia 12–14-vuotiaalle			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	89 %	94 %	92 %
Osittain eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Ei samaa eikä eri mieltä	8 %	4 %	6 %
Osittain samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
Täysin samaa mieltä	3 %	0 %	1 %
En osaa sanoa	0 %	0 %	0 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Mielestäni on hyväksyttävää välittää alkoholia alle 12-vuotiaalle			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	95 %	96 %	95 %
Osittain eri mieltä	0 %	0 %	0 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	4 %	3 %
Osittain samaa mieltä	0 %	0 %	0 %
Täysin samaa mieltä	3 %	0 %	1 %
En osaa sanoa	0 %	0 %	0 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89

Välittämisen laittomuus ja rangaistavuus

Kyselyissä kartoitettiin myös nuorten ajatuksia päihteiden välittämisen laittomuudesta ja rangaistavuudesta erikseen tupakan, nuuskan ja alkoholin osalta. Näiden väittämien avulla haluttiin selvittää, kuinka hyvin nuoret ovat tietoisia päihteiden välittämisen laittomuuteen liittyvistä asioista, ja tunnistaa mahdolliset puutteet näissä tiedoissa.

Yläkoululaisten vastauksia tarkasteltaessa on nähtävissä, että nuoret tietävät varsin hyvin tupakan välittämisen alaikäisille olevan laitonta (taulukko 7). Kaikista luokka-asteista vähintään 80 prosenttia oli samaa mieltä väitteen ”Tupakan välittäminen alaikäiselle on laitonta” kanssa, ja 9-luokkalaisista samaa mieltä oli jopa 85 prosenttia. Nuuskan osalta lukemat olivat hieman pienempiä (taulukko 7), ja erityisesti 7- ja 8-luokkalaisilla oli jonkin verran tietämättömyyttä nuuskan antamisen ja myymisen laittomuudesta. Sama tulos havaittiin vuoden 2021 kyselyssä. Huomioitavaa on, että tämän vuoden kyselyssä 9-luokkalaisilla tietämättömyys on kuitenkin jonkin verran vähentynyt, sillä harvempi oli vastannut vastausvaihtoehdon ”en osaa sanoa” (vuonna 2021 19 % EOS, 2023 7 % EOS). Muutoin tulokset kyselyiden välillä olivat samansuuntaisia.

Taulukko 7.

YLK: Tupakan välittäminen alaikäiselle on laitonta.				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	7 %	2 %	6 %	5 %
Osittain eri mieltä	1 %	2 %	2 %	1 %
Ei samaa eikä eri mieltä	2 %	3 %	3 %	3 %
Osittain samaa mieltä	7 %	8 %	8 %	8 %
Täysin samaa mieltä	73 %	73 %	77 %	74 %
En osaa sanoa	10 %	13 %	5 %	9 %
Vastaajien lkm.	n=144	n=128	n=110	n=382
YLK: Nuuskan myyminen ja antaminen on Suomessa laitonta.				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	4 %	4 %	6 %	4 %
Osittain eri mieltä	4 %	2 %	5 %	4 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	13 %	8 %	8 %
Osittain samaa mieltä	16 %	14 %	16 %	15 %
Täysin samaa mieltä	49 %	52 %	58 %	52 %
En osaa sanoa	23 %	18 %	7 %	17 %
Vastaajien lkm.	n=145	n=128	n=109	n=382

Ammatillisten oppilaitosten opiskelijat niin ikään tiesivät varsin hyvin, että tupakan välittäminen alaikäiselle on laitonta (taulukko 8), sillä lähes kaikki vastaajat olivat samaa mieltä väittämän ”Tupakan välittäminen alaikäiselle on laitonta” kanssa. Edellisessä kyselyssä osuus oli hieman matalampi, sillä silloin alaikäisistä noin 74 prosenttia ja täysi-ikäisistä 87 prosenttia oli samaa mieltä väittämän kanssa (vuonna 2023 92 % ja 96 %). Myös nuuskan kohdalla ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden tietoisuus välittämisen laittomuudesta oli suurempaa kuin aiemmassa kyselyssä. Edellisessä kyselyssä alaikäisistä 56 prosenttia ja täysi-ikäisistä 64 prosenttia oli samaa mieltä väittämästä ”Nuuskan myyminen ja antaminen on Suomessa laitonta” (vuonna 2023 78 % ja 81 %).

Taulukko 8.

AOL: Tupakan välittäminen alaikäiselle on laitonta			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Osittain eri mieltä	0 %	0 %	0 %
Ei samaa eikä eri mieltä	5 %	2 %	3 %
Osittain samaa mieltä	11 %	6 %	8 %
Täysin samaa mieltä	81 %	90 %	87 %
En osaa sanoa	3 %	0 %	1 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Nuuskan myyminen ja antaminen on Suomessa laitonta			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	1 %	2 %	2 %
Osittain eri mieltä	5 %	2 %	3 %
Ei samaa eikä eri mieltä	3 %	6 %	5 %
Osittain samaa mieltä	5 %	10 %	8 %
Täysin samaa mieltä	73 %	71 %	72 %
En osaa sanoa	11 %	10 %	10 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89

Yläkoululaisten tietoisuus alaikäiselle alkoholin välittämisen laittomuudesta oli muuttunut hieman vuoden 2021 kyselystä. Vuonna 2021 hieman useampi yläkoululainen tiesi, että alkoholin välittäminen on laitonta – vuonna 2021 noin 81 prosenttia ja vuonna 2023 72 prosenttia oli vähintään osittain samaa mieltä väittämän kanssa (taulukko 9). Yläkoululaiset tiesivät verrattain hyvin, että alkoholin välittämisestä alaikäiselle voidaan määrätä sakkorangaistus (taulukko 9). Tämän väittämän osalta ei ollut havaittavissa muutosta vuoteen 2021 verrattuna.

Taulukko 9.

YLK: Alkoholin välittäminen alaikäiselle on laitonta.				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	6 %	4 %	6 %	5 %
Osittain eri mieltä	5 %	1 %	7 %	4 %
Ei samaa eikä eri mieltä	7 %	7 %	7 %	7 %
Osittain samaa mieltä	10 %	14 %	19 %	14 %
Täysin samaa mieltä	57 %	60 %	57 %	58 %
En osaa sanoa	16 %	14 %	6 %	12 %
Vastaajien lkm.	n=145	n=127	n=106	n=378
YLK: Alkoholin välittämisestä alaikäiselle voidaan määrätä sakkorangaistus.				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	4 %	3 %	5 %	4 %
Osittain eri mieltä	1 %	2 %	3 %	2 %
Ei samaa eikä eri mieltä	7 %	10 %	14 %	10 %
Osittain samaa mieltä	21 %	14 %	14 %	17 %
Täysin samaa mieltä	44 %	52 %	47 %	48 %
En osaa sanoa	23 %	20 %	12 %	20 %
Vastaajien lkm.	n=143	n=126	n=106	n=375

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat olivat puolestaan aiempaa kyselyä useammin tietoisia alkoholin välittämisen laittomuudesta – vuonna 2021 noin 70 prosenttia ja vuonna 2023 89 prosenttia oli vähintään samaa mieltä väittämän kanssa (taulukko 10).

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat tiesivät yläkoululaisia useammin sakkorangaistuksen mahdollisuudesta – noin 81 prosenttia alaikäisistä oli vähintään osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Vuonna 2021 vastaava osuus alaikäisillä oli noin 66 prosenttia, joten tietoisuus oli tässä kyselyssä suurempaa. Täysi-ikäisillä ei ollut tapahtunut vastaavaa muutosta – vuonna 2021 noin 84 prosenttia ja tässä kyselyssä 85 prosenttia oli vähintään osittain samaa mieltä väittämän kanssa.

Taulukko 10.

AOL: Alkoholin välittäminen alaikäiselle on laitonta			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Osittain eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Ei samaa eikä eri mieltä	11 %	4 %	7 %
Osittain samaa mieltä	5 %	0 %	2 %
Täysin samaa mieltä	84 %	90 %	88 %
En osaa sanoa	0 %	2 %	1 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=51	n=88
AOL: Alkoholin välittämisestä alaikäiselle voidaan määrätä sakkorangaistus			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Osittain eri mieltä	0 %	0 %	0 %
Ei samaa eikä eri mieltä	8 %	4 %	6 %
Osittain samaa mieltä	8 %	10 %	9 %
Täysin samaa mieltä	73 %	75 %	74 %
En osaa sanoa	11 %	10 %	10 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89

Välittäminen loppumaan

Kyselyissä selvitettiin, kuinka tärkeänä vastaajat kokevat sen, että päihteiden välittäminen alaikäisille saataisiin loppumaan. Tätä kysyttiin erikseen nikotiini- ja alkoholin osalta.

Yläkoululaisista suurin osa oli vähintään osittain samaa mieltä väittämän ”Pidän tärkeänä, että nikotiini- ja alkoholin välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan” (taulukko 11). Useimmiten samaa mieltä olivat 7-luokkalaiset (75 %). Alkoholin kohdalla hieman harvempi yläkoululainen oli vähintään osittain samaa mieltä siitä, että alkoholin välittäminen alaikäisille pitäisi saada loppumaan (taulukko 10). Useimmiten samaa mieltä olivat 7-luokkalaiset, kuten nikotiini- ja alkoholin välittäminenkin osalta.

Aiempaan kyselyyn verraten tässä loppukyselyssä hieman harvempi 7- ja 8-luokkalainen piti tärkeänä, että nikotiini- ja alkoholin välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan. Vuonna 2021 7-luokkalaisista

85 prosenttia, 8-luokkalaisista 79 prosenttia ja 9-luokkalaisista 72 prosenttia oli vähintään osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Vuoden 2023 kyselyssä esimerkiksi 7-luokkalaisista vain noin 75 prosenttia oli samaa mieltä väittämän kanssa. Vastaukset alkoholin välittämisen osalta olivat hyvin samanlaisia kuin nikotiinituotteiden välittämistä koskevissa väittämässä ja erot vuoden 2021 kyselyyn verrattuna olivat samanlaisia kuin nikotiinituotteidenkin kohdalla – tässä loppukyselyssä hieman harvempi yläkoululainen piti tärkeänä, että alkoholin välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan.

Taulukko 11.

YLK: Pidän tärkeänä, että nikotiinituotteiden välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan.				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	5 %	6 %	3 %	5 %
Osittain eri mieltä	3 %	4 %	5 %	4 %
Ei samaa eikä eri mieltä	6 %	9 %	13 %	9 %
Osittain samaa mieltä	13 %	18 %	20 %	17 %
Täysin samaa mieltä	62 %	50 %	52 %	55 %
En osaa sanoa	12 %	14 %	8 %	11 %
Vastaajien lkm.	n=146	n=126	n=110	n=382
YLK: Pidän tärkeänä, että alkoholin välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan.				
	7. luokka	8.luokka	9. luokka	Yhteensä
Täysin eri mieltä	4 %	6 %	4 %	5 %
Osittain eri mieltä	6 %	6 %	6 %	6 %
Ei samaa eikä eri mieltä	9 %	13 %	20 %	13 %
Osittain samaa mieltä	17 %	14 %	22 %	17 %
Täysin samaa mieltä	50 %	48 %	39 %	46 %
En osaa sanoa	13 %	15 %	10 %	13 %

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista valtaosa pitää tärkeänä, että nikotiinituotteiden välittämisen alaikäisille saadaan loppumaan, täysi-ikäiset olivat sitä mieltä alaikäisiä useammin (taulukko 12). Vuoteen 2021 verrattuna erityisesti alaikäisistä aiempaa useampi oli vähintään osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Tilanne oli samanlainen myös alkoholin välittämisen osalta, valtaosa piti tärkeänä, että alkoholin välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan. Erityisesti alaikäisillä vuoteen 2021 verrattuna vähintään osittain samaa mieltä olevien osuus oli nikotiinia koskevan väittämän tavalla noussut.

Taulukko 12.

AOL: Pidän tärkeänä, että nikotiinituotteiden välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	0 %	2 %	1 %
Osittain eri mieltä	5 %	0 %	2 %
Ei samaa eikä eri mieltä	32 %	3 %	16 %
Osittain samaa mieltä	11 %	19 %	16 %
Täysin samaa mieltä	46 %	69 %	60 %
En osaa sanoa	5 %	6 %	6 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=52	n=89
AOL: Pidän tärkeänä, että alkoholin välittäminen alaikäisille saadaan loppumaan			
	Alaikäinen	Täysi-ikäinen	Yhteensä
Täysin eri mieltä	3 %	0 %	1 %
Osittain eri mieltä	3 %	4 %	3 %
Ei samaa eikä eri mieltä	24 %	12 %	17 %
Osittain samaa mieltä	19 %	14 %	16 %
Täysin samaa mieltä	46 %	67 %	58 %
En osaa sanoa	5 %	4 %	5 %
Vastaajien lkm.	n=37	n=51	n=88

Kuten edellisellä kerralla, myös tässä kyselyssä edellä mainittujen väittämien vastauksissa oli ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevissa melko suuria eroja sen suhteen, oliko vastaaja itse täysi-ikäinen vai alaikäinen. Nikotiinituotteiden osalta täysi-ikäisistä jopa 88 prosenttia oli vähintään osittain samaa mieltä siitä, että nikotiinituotteiden välittäminen alaikäisille pitäisi saada loppumaan, kun taas vastaavasti alaikäisistä näin ajatteli vain 57 prosenttia vastaajista. Alkoholin osalta sama ero oli niin ikään näkyvissä.

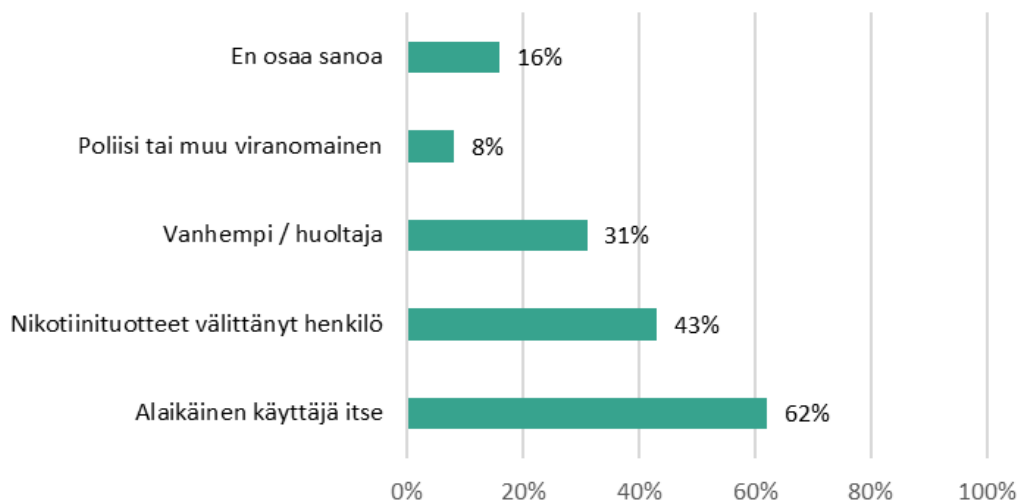
Nuoret kokivat melko usein tärkeänä sen, että nikotiinituotteiden tai alkoholin välittäminen alaikäisille saataisiin loppumaan. Useimmiten päihteiden välittämisen lopettamista alaikäisille pitivät tärkeänä täysi-ikäiset vastaajat, eli he ketkä ikänsä puolesta voisivat itse päihteitä alaikäisille välittää. Vuoteen 2021 verraten huomioitavaa oli, että erot alaikäisten ja täysi-ikäisten vastausten välillä olivat tässä loppukyselyssä pienempiä – alaikäisten ja täysi-ikäisten mielipiteet olivat siis lähempänä toisiaan.

Vastuu alaikäisen päihteiden käytöstä

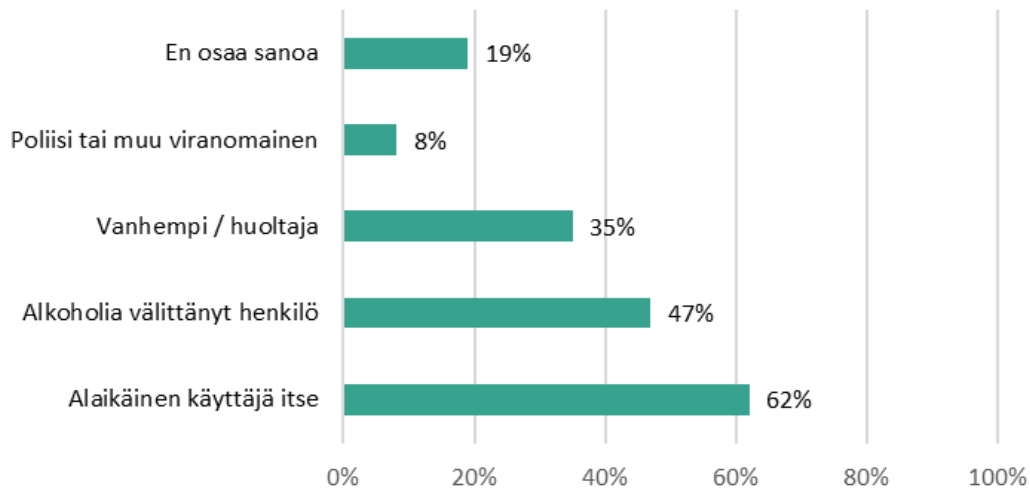
Vastuun käsite nousi voimakkaasti esiin alkuselvityksessä, joten kysyimme nuorilta kenen tai keiden he kokevat olevan vastuussa haitoista päihteiden käyttäjän ollessa alaikäinen. Kysyimme tätä erikseen nikotiinituotteiden ja alkoholin osalta. Kysymykseen sai valita niin monta vastausvaihtoehtoa kuin halusi ja lisäksi vastaajien oli mahdollista perustella vastauksiaan vapaasti avokysymyksissä.

Nikotiinituotteiden kohdalla yleisimmin yläkoululaiset ajattelivat vastuun terveyshaitoista olevan käyttäjällä itsellään, mutta myös nikotiinituotteilla välittäneen henkilön vastuu nostettiin usein esiin (kuvio 11). Alkoholin välittämisen osalta vastaukset olivat hyvin samankaltaisia, vastuu nähtiin useimmiten olevan alaikäisellä itsellään ja alkoholia välittäneellä henkilöllä (kuvio 12). Nämä vastaukset olivat pysyneet samansuuntaisina edellisen kyselyn kanssa (vuonna 2021 68 % ja 58 %).

Kuvio 11. YLK: Kuka on vastuussa nikotiinituotteiden aiheuttamista terveyshaitoista käyttäjän ollessa alaikäinen? (n=385)

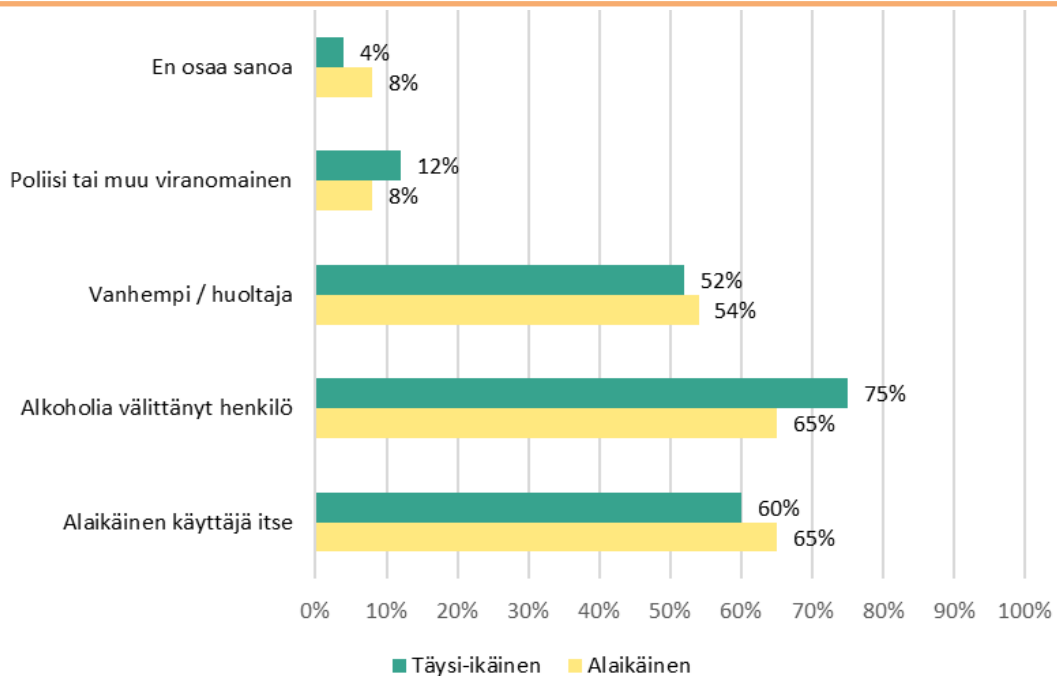
Kuvio 12. YLK: Kuka on vastuussa lakoholin käytön aiheuttamista haitoista käyttäjän ollessa alaikäinen? (n=185)

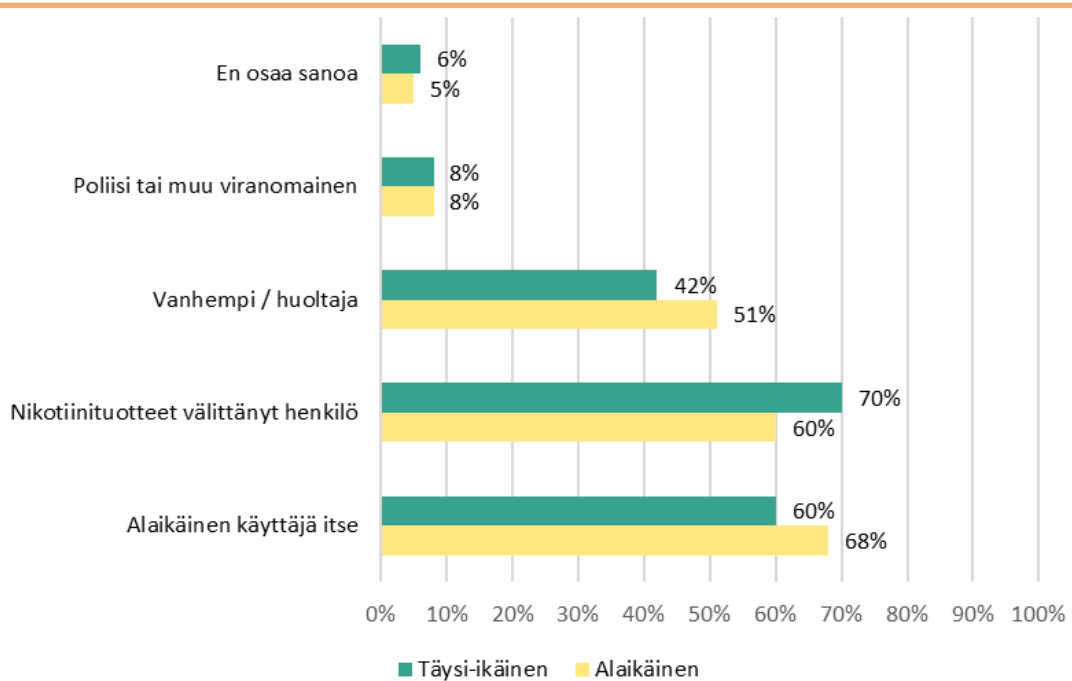
Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat näkivät niin ikään vastuun nikotiinituotteiden terveyshaitoista olevan useimmiten alaikäiselle itsellään ja nikotiinia välittäneelle henkilöllä (kuvio 13). Alkoholin osalta vastaukset olivat hyvin samanlaisia – vastuu nähtiin useimmiten olevan alaikäisellä itsellään tai alkoholia välittäneellä henkilöllä (kuvio 14). Täysi-ikäiset näkivät hieman alaikäisiä useammin vastuun olevan nikotiinituotteita tai alkoholia välittäneellä henkilöllä. Edelliseen kyselyyn verrattuna muutosta oli erityisesti tapahtunut siinä, kuinka alaikäiset näkevät vastuun nikotiinituotteiden terveyshaitoista olevan tuotteita välittäneellä henkilöllä: vuonna 2021 vain noin 34 prosenttia ja vuonna 2023 noin 60 prosenttia vastanneista näki vastuun välittäjällä.

Alkoholituotteiden osalta oli niin ikään nähtävissä, että alaikäiset näkivät edellistä kyselyä useammin vastuun olevan alkoholia välittäneellä henkilöllä (vuonna 2021 37 % ja vuonna 2023 65 %). Alaikäiset näkivät myös edellistä kyselyä huomattavasti useammin vastuun olevan vanhemmilla tai huoltajilla, sillä 65 prosenttia valitsi tämän vastauksen vuonna 2023 ja vain 19 prosenttia vuonna 2021.

Kuvio 13. AOL: Kuka on vastuussa alkoholin käytön aiheuttamista haitoista käyttäjän ollessa alaikäinen? (n=89)

Kuvio 14. AOL: Kuka on vastuussa nikotiinituotteiden aiheuttamista terveyshaitoista käyttäjän ollessa alaikäinen? (n=89)

Avovastaukset

Vastuuta koskeviin kysymyksiin oli myös mahdollista vastata vapaamuotoisesti, mikäli vastaaja halusi perustella omaa vastaustaan. Avovastauksia nikotiinituotteiden osalta kertyi yläkoululaisilta 203 kappaletta ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilta 44 kappaletta. Alkoholin osalta yläkoululaisilta tuli yhteensä 175 avovastausta ja ammatillisissa oppilaitoksessa opiskelevilta 34. Vastauksista noin puolet oli sisällöltään sellaisia, ettei niitä voinut analysoida (esimerkiksi lyhyt toteamus ”siksi”, ”en tiedä” tms.).

Avovastauksia esitellään tässä yhteisesti nikotiinituotteiden ja alkoholin osalta, nostaten esiin mahdolliset erot nikotiinia ja alkoholia koskevien vastausten välillä. Avovastaukset on käsitelty yhteisesti sekä yläkoululaisten että ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastausten osalta.

Kuten edellisessäkin kyselyssä, avovastauksissa alaikäisellä nähdään usein itsellään olevan vastuu päihteiden käytöstä siksi, koska hän on itse tehnyt valinnan käyttää tuotteita. Monessa vastauksessa korostettiin, että alaikäisilläkin on tietoa päihteiden haitoista, joten päätös käyttää päihteitä siitä huolimatta on tietoinen valinta. Toisaalta jotkut olivat sitä mieltä, että alaikäinen ei välttämättä pysty tekemään harkittuja päätöksiä. Nämä perustelut olivat hyvin samanlaisia kuin aiemmassa kyselyssä, ja perustelut alkoholin ja nikotiinituotteiden osalta olivat usein samat.

Huoltajien vastuuta perusteltiin edellisen kyselyn tapaan siten, että huoltajalla on aina vastuu alaikäisestä lapsesta. Tarkemmissa perusteluissa tuotiin esiin, että huoltajan olisi vastuu kertoa päihteiden haitoista ja toisaalta myös tietää, mitä alaikäinen lapsi tekee. Toisaalta jälleen jotkut olivat sitä mieltä, että huoltaja ei voi tietää kaikesta, jolloin vastuu on kuitenkin enemmän alaikäiselle itsellään.

Poliisin tai muiden viranomaisten vastuuta ei avovastauksissa juurikaan käsitelty, mutta jotkut mainitsivat poliisin vastuun valvoa, että päihteitä ei välitetä alaikäisille. Niin ikään mainittiin, että välittämisestä pitäisi helpommin seurata rangaistus, kuten sakkorangaistus.

Sosiaalinen media ja päihteiden välittäminen

Alkuselityksessä sosiaalinen media nousi esiin tärkeänä kanavana, jossa päihteitä välitettiin alaikäisille. Kyselyssä kartoitettiin, moniko nuori on nähnyt sosiaalisessa mediassa päihteiden myynti-ilmoituksia, tai ilmoituksia, joissa halutaan ostaa päihteitä.

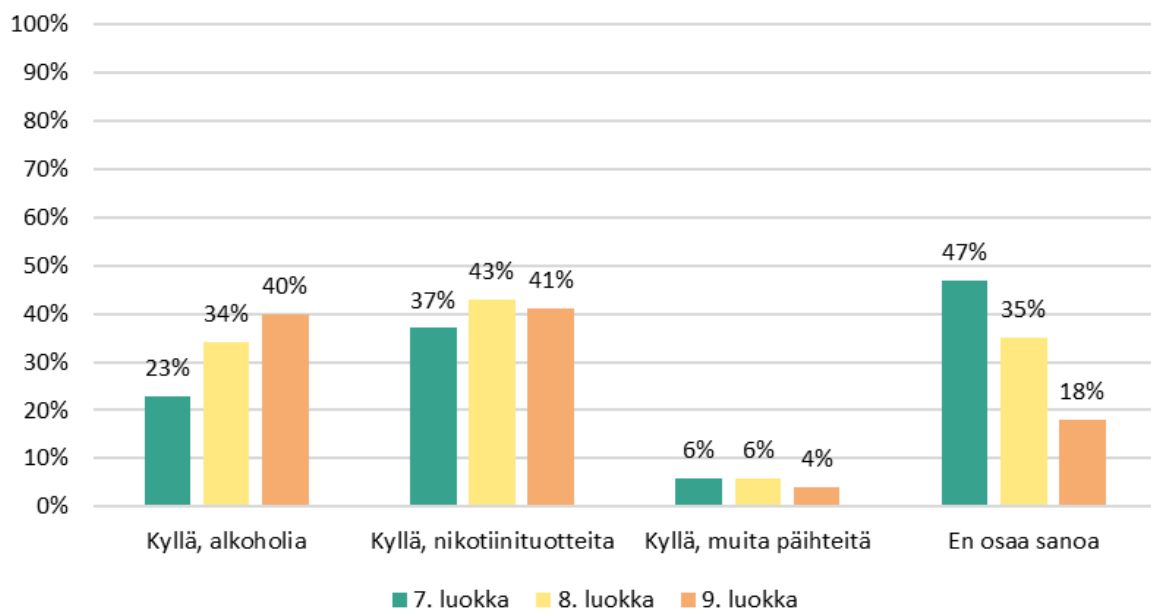
Yläkoululaisista moni kertoi nähneensä sosiaalisessa mediassa julkaisuja, joissa myydään tai tarjoudutaan hankkimaan alaikäisille päihteitä (kuvio 15). Yläkoululaiset olivat useimmiten nähneet nikotiinituotteiden myynti-ilmoituksia, ja hieman harvemmin alkoholin myynti-ilmoituksia. 7-luokkalaiset olivat nähneet ilmoituksia jonkin verran 8- ja 9-luokkalaisia harvemmin.

Edelliseen kyselyyn verrattuna 7- ja 8- luokkalaisten olivat nähneet huomattavasti useammin nikotiini- tuotteiden myynti-ilmoituksia (vuonna 2021 7-lk 24 % ja 8-lk 32 % ja vuonna 2023 7-lk 40 % ja 8-lk 47 %). 9-luokkalaisten vastauksissa ei tätä eroa ollut havaittavissa, sen sijaan alkoholin myynti-ilmoituksia ilmoitti nähneensä hieman harvempi vastaaja kuin vuonna 2021.

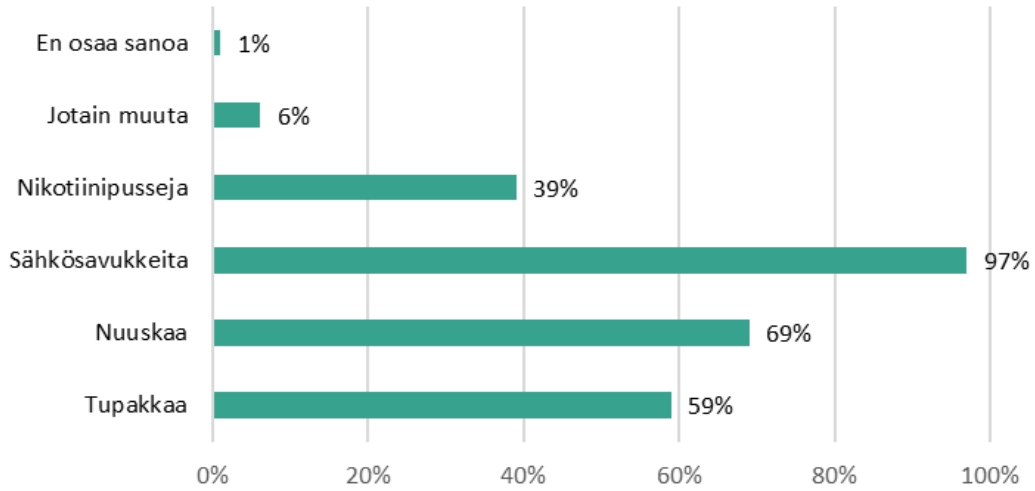
Huomioitavaa on, että lähes jokainen, joka oli nähnyt nikotiinituotteiden myynti- tai ostoilmoituksia, kertoi nähneensä sähkösavukkeita koskevia ilmoituksia (kuvio 15b ja 16b). Alkuselvityksessä yleisin somessa välitetty nikotiinituote oli nuuska, joten tässä on tapahtunut merkittävä muutos lyhyessä ajassa. Alkuselvityksen aikana sähkösavuke ei noussut esiin nuorten haastatteluissa eikä kyselyaineis- tossa.

Ostoilmoituksia oli niin ikään nähnyt varsin moni yläkoululainen, nikotiinituotteiden ostoilmoituksia oli nähty jonkin verran alkoholia koskevia ilmoituksia enemmän (kuvio 16). Ostoilmoitusten näkeminen somessa oli yläkoululaisilla muutoin samansuuntaista aiemman kyselyn kanssa, mutta 7-luokkalaisten ilmoittivat useammin nähneensä nikotiinituotteiden ostoilmoituksia somessa (vuonna 2021 7lk 22 % ja vuonna 2023 37 %).

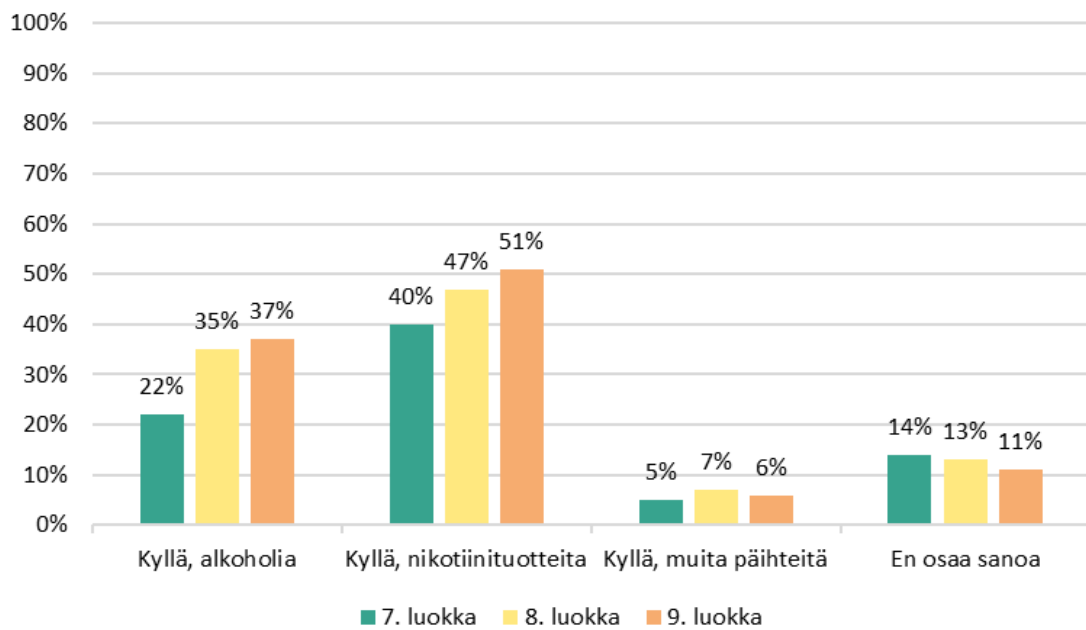
Kuvio 15. YLK: Oletko nähnyt edeltävän vuoden aikana somessa julkaisuja joissa myydään tai tarjoudutaan hankkimaan päihteitä? (n=385)

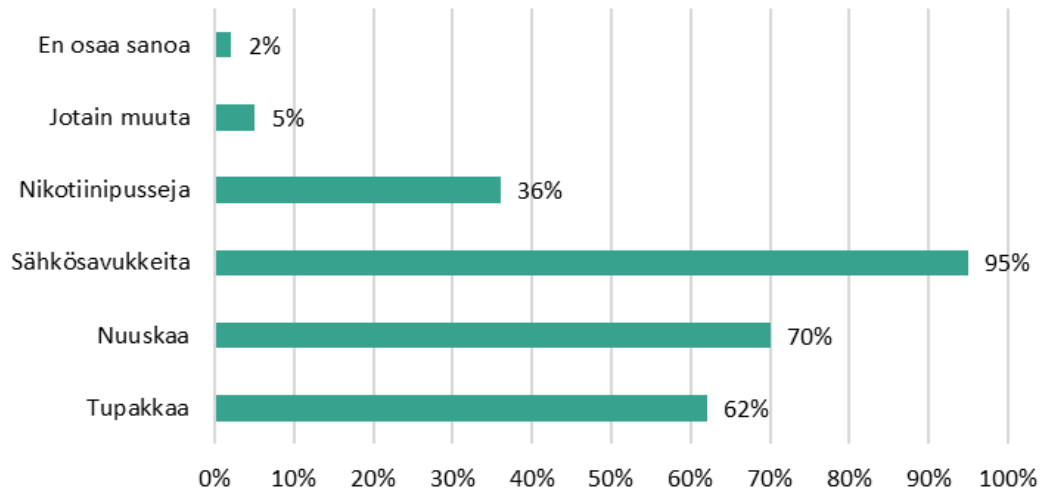
Kuvio 15 b. YLK: Mitä nikotiinituotteita olet nähnyt somessa myytävän? (n=175)

Kuvio 16. YLK: Oletko nähnyt edeltävän vuoden aikana somessa julkaisuja joissa halutaan ostaa päihteitä? (n=385)

Kuvio 16 b. YLK: Mitä nikotiinituotteita olet nähnyt somessa jonkun haluavan ostaa? (n=135)

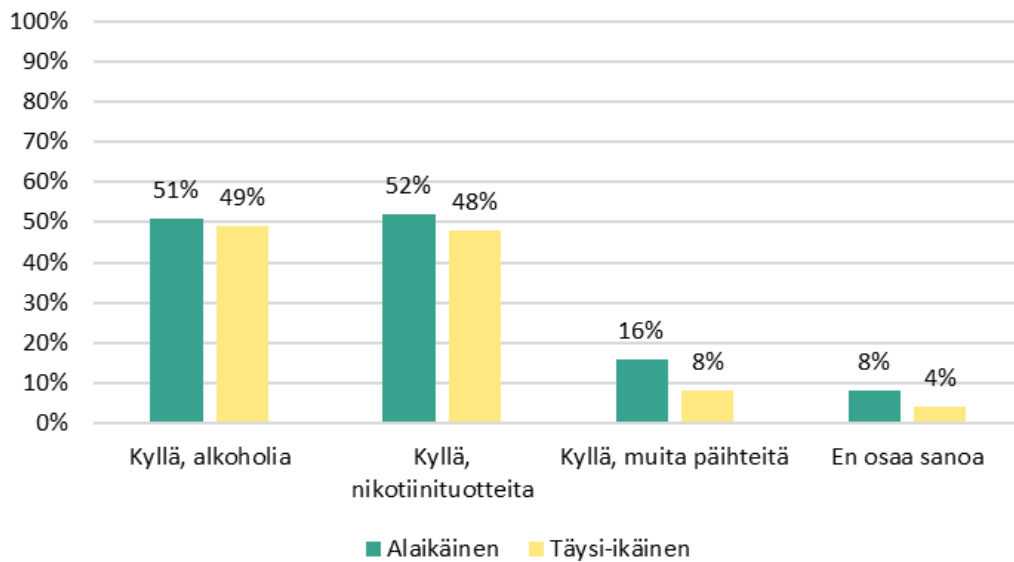

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista alaikäisistä varsin moni oli nähnyt sosiaalisessa mediassa päihteiden myynti-ilmoituksia, erityisesti nikotiinituotteiden myynti-ilmoituksia (kuviot 17). Edellisessä kyselyssä noin 41 prosenttia alaikäisistä kertoi nähneensä nikotiinituotteiden myynti-ilmoituksia, kun tässä kyselyssä jopa 76 prosenttia vastasi samoin. Sähkösavukkeita koskevia ilmoituksia oli nähnyt noin 87 prosenttia myynti-ilmoituksia nähneistä, ja nuuskaa koskevia ilmoituksia 89 prosenttia (kuviot 17b).

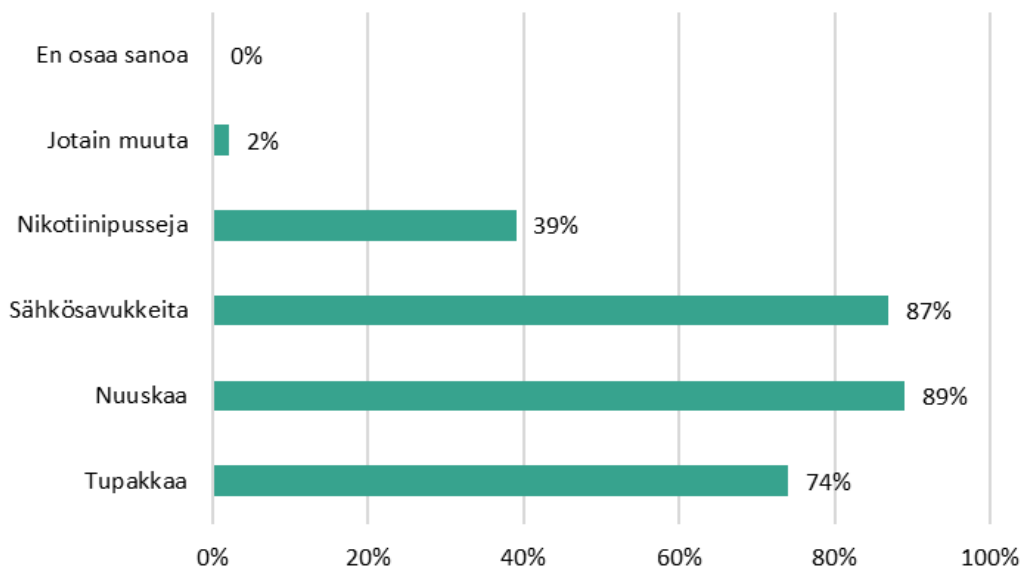
Päihteiden ostoilmoitusten osalta oli tapahtunut suuri muutos, sillä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat kertoivat vuonna 2021 melko harvoin nähneensä näitä julkaisuja (alaikäiset alkoholi ja nikotiinituotteet 13–14 % ja täysi-ikäiset noin 4 %). Tässä kyselyssä varsin moni oli kuitenkin nähnyt ilmoituksia, esimerkiksi alaikäisistä yli puolet kertoi nähneensä alkoholin ja nikotiinituotteiden ostoilmoituksia somessa, ja täysi-ikäisistäkin lähes puolet (kuviot 18). Ostoilmoituksissa nuuska oli suosituin tuote, joskin sähkösavuke ja alkoholi olivat myös suosittuja (kuviot 18b).

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastauksissa korostui kolme nikotiinituotetta – sähkösavuke, nuuska ja tupakka. Mikään näistä ei noussut kovin selkeästi muiden ohi. Sen sijaan yläkoululaisilla tässä loppukyselyssä korostui nimenomaan sähkösavuke, vaikka myös nuuskaa ja tupakkaa koskevia ilmoituksia oli sosiaalisessa mediassa nähty usein.

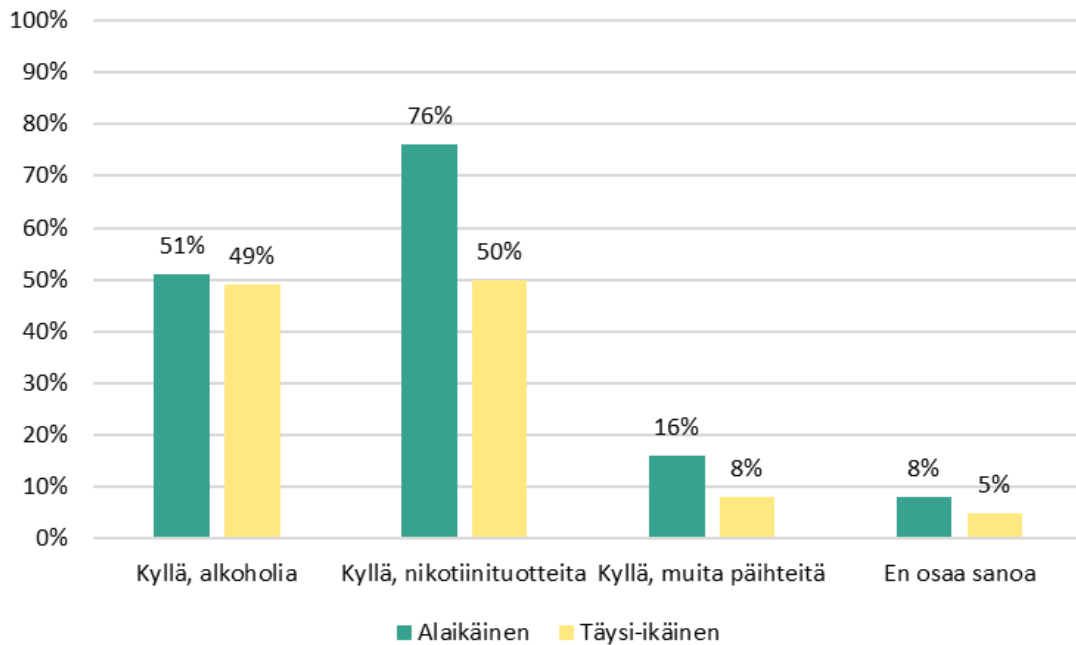
Kuvio 17. AOL: Oletko nähnyt edeltävän vuoden aikana somessa julkaisuja joissa myydään tai tarjoudutaan hankkimaan päihteitä? (n=89)

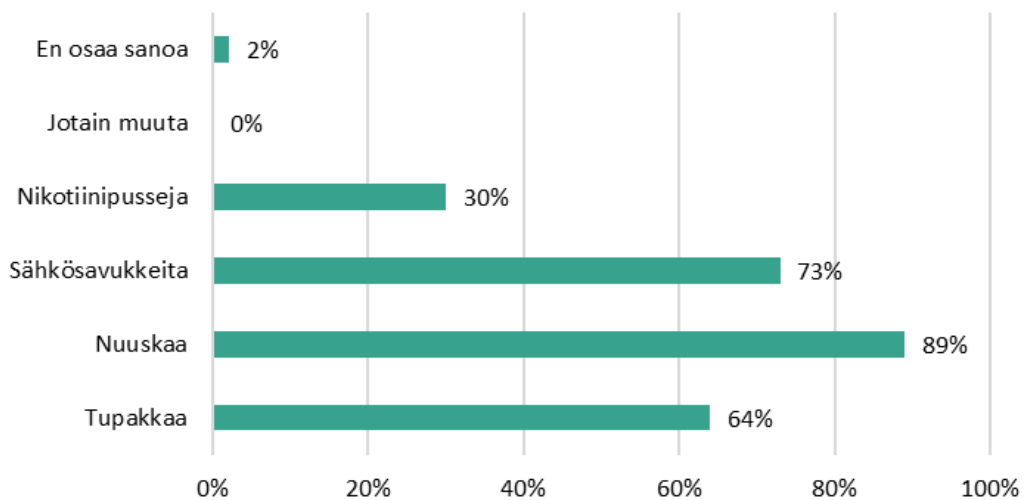
Kuvio 17 b. AOL: Mitä nikotiini tuotteita olet nähnyt somessa myytävän? (n=54)

Kuvio 18. AOL: Oletko nähnyt edeltävän vuoden aikana somessa julkaisuja joissa halutaan ostaa päihteitä? (n=89)

Kuvio 18 b. AOL: Mitä nikotiinituotteita olet nähnyt somessa jonkun haluavan ostaa? (n=54)

Sekä yläkoululaiset että ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat olivat varsin harvoin nähneet muiden päihteiden, kuin nikotiinituotteiden ja alkoholin myynti- ja ostoilmoituksia. Kysyttäessä mitä muita tuotteita nuoret olivat nähneet, avovastauksissa oli molemmilla jokunen maininta kannabiksesta tai muista huumeista.

Yhteenveto ja pohdinta

Tämä loppuselvitys kartoitti nuorten suhtautumista päihteiden välittämiseen alaikäisille. Kysely on jatkoa Nuoret Pakka-toimijoina -hankkeen alkuselvitykseen, joka toimi myös vertailuaineistona loppukyselyn tuloksille. Kokonaisuutena tarkastellen loppuselvityksessä nuorten suhtautuminen oli monilta osin varsin samanlaista kuin vuoden 2021 selvityksessä, mutta joitakin muutoksiakin oli havaittavissa.

Huomioitavaa oli sähkösavukkeen käytön lisääntyminen erityisesti yläkoululaisilla. Alkuselvityksessä vuonna 2021 vain muutamat vastaajat ilmoittivat käyttäneensä sähkösavuketta, kun taas loppuselvityksessä sähkösavuke oli noussut yläkoululaisten keskuudessa eniten käytetyksi nikotiinituotteeksi. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla sähkösavukkeiden suosio oli niin ikään kasvanut, mutta tupakka pysyi kuitenkin suosituimpana nikotiinituotteena.

Nikotiinituotteiden suosio vaikuttaa olevan trendinomaista, sillä alkuselvityksellä 2021 tehdyssä alkuselvityksessä niin haastatteluissa kuin kyselyssäkin korostui nikotiinituotteista nuuska, sen käyttö ja välittäminen alaikäisille. Nuuska näyttäytyi erityisesti sosiaalisen median kautta alaikäisille välittyvänä tuotteena. Kevään 2023 loppuselvityksessäkin nuuska ei ole kadonnut mihinkään, mutta suuremmassa suosiossa vaikutti etenkin yläkoululaisilla olevan sähkösavuke.

Nuorten suhtautuminen päihteiden välittämiseen alaikäisille oli edelleen pääasiassa melko kriittistä, mutta yläkoululaisten suhtautuminen alaikäisille välittämiseen oli hieman muuttunut alkukyselystä. Erityisesti 7-luokkalaiset suhtautuivat nyt sallivammin nikotiinituotteiden välittämiseen alaikäisille. Samaa muutosta ei näkynyt suhtautumisessa alkoholituotteiden välittämiseen. Koska samaan aikaan sähkösavukkeen suosio on noussut juuri nuoremmilla yläkoululaisilla, voidaan pohtia, näkyykö tämä yläkoululaisten suhtautumisessa nikotiinituotteiden välittämisestä alaikäisille. Aiemmin nuuska ja tupakka olivat yleisimpiä nikotiinituotteita, joten on mahdollista, että suhtautuminen niiden välittämiseen oli kriittisempää kuin sähkösavukkeiden välittämiseen. Nuoret voivat kokea sähkösavukkeet harmittomimpana kuin muut nikotiinituotteet, jolloin suhtautuminen niiden välittämiseen on sallivampaa.

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastauksissa ei näkynyt sallivampaa suhtautumista nikotiinituotteiden välittämiseen – pikemminkin heillä oli alkukyselyä jonkin verran kriittisempi suhtautuminen alkoholin ja nikotiinituotteiden välittämiseen alaikäisille. On toki huomioitava, että tässä loppukysely-

lyssä ammatillisille oppilaitoksille suunnattuun kyselyyn saatiin aiempaa vähemmän vastauksia, ja on mahdollista, että vastaajat olivat valikoituneet eri tavalla kuin alkuselivityksessä.

Jonkin verran muutosta oli tapahtunut siinä, mistä alaikäiset hankkivat käyttämänsä päihteet. Edelleen yleisimmin päihteet saatiin tai hankittiin kavereilta ja tutuilta, mutta aiempaa kyselyä huomattavasti useammin niitä oli hankittu tuntemattomilta. On mahdollista, että nimenomaan sähkösavukkeet välittyvät alaikäisille useammin tuntemattomien kautta.

Sosiaalisen median merkitys päihteiden välittämisessä on entisestään kasvanut. Tässä loppuselivityksessä kävi ilmi, että aiempaa useampi nuori oli nähnyt sosiaalisessa mediassa päihteiden myyntiä tai ostoa. Sosiaalinen media on muuttanut päihteiden välittämisen luonnetta sekä tuonut päihteiden myynnin ja oston yhä useamman nuoren nähtäville. Nuorten suosiossa olevat päihdeaineet näyttävät muuttuvan varsin nopeasti, mikä näkyy esimerkiksi sähkösavukkeen suosion nopeassa nousussa. Sosiaalisella medalla on tässä luultavasti suuri merkitys, sillä se on osaltaan luomassa trendejä ja toimii myös alustana, jonka avulla näitä tuotteita välitetään alaikäisille.

